

سورة الاحقاف

روش هاي جمع آوري اطلاعات

استفاده از اطلاعات و مدارک موجود

- در برخی مواقع، داده هایی که باید در فرآیند تحقیق مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گیرند از پیش آماده هستند. بدین صورت که محقق به دنبال اطلاعات جدید نیست بلکه می تواند نسبت به جمع آوری اطلاعاتی که از قبل تهیه شده اند و در بانک های اطلاعاتی موجود (نظیر پرونده های بهداشتی یا بیمارستانی و همچنین رکوردهای ثبت شده در ادارات، سازمانهای دولتی و موسسات تحقیقاتی و غیره) در دسترس است، اقدام کند.
- **مزایا:** به واسطه موجود بودن اطلاعات، ارزان است و در وقت، صرفه جویی می شود. مهمترین مزیت آن امکان ارزیابی روند موضوع مورد بررسی در گذشته است که در مطالعات گذشته نگر بسیار حائز اهمیت است.
- **معایب:** ناقص بودن و در دسترس نبودن اطلاعات از اشکالات عمده این روش است. گاهی ملاحظات اخلاقی مانع از دستیابی به اطلاعات مورد نظر می باشد. قدیمی و کهنه بودن اطلاعات نیز ممکن است در برخی موارد مشکل ساز باشد.

مشاهده

از روش های جمع آوری اطلاعات است که در آن، مشخصات رفتاری موجودات زنده و همچنین اشیا و پدیده ها بر اساس اهداف طرح ملاحظه و ثبت می گردد. فرآیند مشاهده، از راه حواس و یا سایر راه های ادراکی (کمک گرفتن از ابزار خاص) صورت می گیرد.

مشاهده منظم در تحقیق ضروری است؛ بنابراین مشاهده باید:

- به هدف تحقیق مربوط باشد.
 - برنامه و نحوه عمل آن از قبل مشخص و تنظیم شده باشد.
 - به طور دقیق و منظم ثبت شود.
 - میزان اعتبار و صحت انجام آن قابل سنجش و بررسی باشد.
- استفاده از یک **چک لیست** می تواند به مشاهده منظم و هدفمند در تحقیق کمک کند.

مشاهده به دو صورت **مشارکتی** و **غیر مشارکتی** انجام می شود.

در مشاهده مشارکتی که معمولاً در مطالعات کیفی صورت می گیرد، شخص مشاهده کننده به عنوان عضوی از گروه، در موضوع مشاهده شرکت دارد (مثل این که فرد به عنوان یک کارمند یک اداره، نحوه تعامل بین کارمندان و ارباب رجوع را مشاهده می کند یا نقش یک بی خانمان را ایفا می کند تا از نزدیک بتواند با زوایای زندگی ایشان آشنا گردد).

در مشاهده غیر مشارکتی، مشاهده گر معمولاً پدیده مورد مشاهده را بدون آنکه خود دخالتی در آن داشته باشد ملاحظه می کند که این روش، خود به دو صورت انجام می شود:

- در روش اول، مشاهده گر پدیده ها را به صورت آشکار ثبت می کند؛ مثل مشاهده رفتار بهداشتی افراد در یک رستوران توسط مشاهده گر بر اساس چک لیست استاندارد و یا مشاهده نحوه عملکرد دانشجویان در مورد یک مهارت عملی بر اساس چک لیست

- در روش دوم، مشاهده گر به صورت مخفیانه موارد مورد مشاهده را ملاحظه کرده و به ثبت آن می پردازد؛ مثل مشاهده واکنش بیماران یا مراجعین از طریق مانیتور یا دوربین مخفی

• مزایا:

امکان بررسی جزئیات موضوع وجود دارد. در زمان کوتاه اطلاعات زیادی بدست می آید و اعتبار علمی اطلاعات بالاتر از روش استفاده از اطلاعات موجود است.

• معایب:

• حضور مشاهده گر، تمایلات شخصی و میزان توانائی وی در ثبت دقیق فعالیت مورد مشاهده می تواند بر روند جمع آوری داده ها تاثیرگذار باشد.

• استاندارد کردن و طبقه بندی اطلاعات، در این روش مشکل است (به ویژه در ثبت رفتار انسانی).

• ملاحظات اخلاقی در مشاهده اعمال شخصی وجود دارد.

• برای تعداد نمونه زیاد، وقت گیر و پرهزینه است.

اندازه گیری

این روش در ارزیابی موارد زیر کاربرد دارد:

- ویژگی های تن سنجی: قد، وزن، دور سر، دور کمر، دور باسن و ...
- علائم حیاتی: دمای بدن، فشار خون، تعداد ضربان قلب، تعداد تنفس و ...
- معاینات بالینی: صدای قلب و تنفس، بررسی وضعیت سلامت پوست، مو و ناخن ها، گوش و حلق و بینی، وضعیت روانی و ...
- تست های عملکرد فیزیولوژیک: الکتروکاردیوگرافی، الکتروانسفالوگرافی، ادیومتری، اسپرومتری و ...

اندازه گیری

- آنالیز آزمایشگاهی نمونه های زیستی: آزمایش خون، ادرار، مدفوع و ...
- تصویر پردازی پزشکی: X-ray، CT-Scan، MRI و ...
- **GIS**: محل بیمارستان ها، مراکز بهداشتی-درمانی، مدارس، منابع آبی و ... بر اساس طول، عرض و ارتفاع جغرافیایی

مصاحبه

- مصاحبه یکی از روش های جمع آوری اطلاعات است که در آن به صورت حضوری یا غیر حضوری از افراد یا گروهی از ایشان پرسش می شود. نکته مهم آن است که سوالات مصاحبه از پیش اندیشیده و از قبل تعیین شده است. مصاحبه را یکی از روش های دانسته اند که امکان دریافت پاسخ در آن بیش از روش های دیگر است؛ زیرا در هنگام مصاحبه امکان تحریک آزمودنی برای دادن پاسخ وجود دارد و نیز می توان در صورت ابهام، با ارائه توضیح اضافی، ابهامات موضوع را روشن ساخت.

مهمترین انواع مصاحبه عبارتند از:

- **مصاحبه انعطاف پذیر یا آزاد:** در این نوع، چارچوب و حدود پرسش برای مصاحبه گر مشخص است ولی زمان و توالی پرسش به سلیقه مصاحبه گر بستگی دارد. مصاحبه گر می تواند سوالات اضافی نیز طرح کند. این روش برای تحقیق هایی با **حجم نمونه کم**، مصاحبه در **مطالعات کیفی** و یا مصاحبه با اشخاص و گروه هایی که اطلاعات پایه از آنها بدست می آید، مناسب است. هدف در این گونه مصاحبه ها **جمع آوری اطلاعات عمیق و کیفی** است (مثل مصاحبه عمیق با مدیران منتخب در خصوص بررسی علل گرایش به بزهکاری در بین نوجوانان، علل گرایش به رفتارهای پرخطر در بین دانش آموزان و بررسی علل افت تحصیلی از دیدگاه دانشجویان مقطع بالینی رشته پزشکی).

• مصاحبه با انعطاف پذیری متوسط یا منظم:

در این نوع مصاحبه، مصاحبه گر از پرسشنامه ای با پرسش های مشخص و با توالی ثابت استفاده می کند؛ اما معمولاً پرسش ها به صورت باز هستند. هدف در اینجا، جمع آوری اطلاعات کمی و سطحی است (مثل بررسی میزان رضایت مراجعین از خدمات مرکز اورژانس بیمارستان عشایر خرم آباد یا بررسی کیفیت ارائه خدمات کتابخانه مرکزی دانشگاه علوم پزشکی لرستان).

• مصاحبه با انعطاف ناپذیری یا پرسشنامه همراه با مصاحبه:

مصاحبه گر از پرسش نامه ای با پرسش های مشخص و با توالی استاندارد استفاده می کند. پاسخها ثابت و از قبل پیش بینی و طبقه بندی شده اند و معمولاً پرسش ها به صورت بسته هستند. این روش در مطالعات بزرگ و زمانی که پژوهشگر از تنوع پاسخ ها اطلاع دارد بکار می رود (مثل بررسی میزان مصرف گوشت قرمز در شهر خرم آباد بر اساس پرسشنامه FFQ یا بررسی میزان افسردگی در بیماران HIV+ بر اساس پرسشنامه بک).

نکات مهم در مورد انجام مصاحبه

- تکلم به زبان مصاحبه شونده
- آشنائی مصاحبه گر با روش طبقه بندی و ارزش گذاری پاسخها
- دخالت ندادن تمایلات شخصی مصاحبه گر
- ایجاد شرایط یکسان برای همه
- کسب اجازه در هنگام استفاده از دستگاه ضبط صدا یا دوربین
- جلب اعتماد مصاحبه شونده
- رعایت مقام و موقعیت اجتماعی افراد
- بیان توضیحات کافی قبل از شروع مصاحبه
- ارائه آموزش به مصاحبه گران پیش از انجام مصاحبه

مزایا و معایب مصاحبه

• مزایای مصاحبه:

- قابلیت استفاده برای کم سوادان، بی سوادان و کودکان و بیماران وجود دارد.
- امکان روشن کردن مفهوم سوالات وجود دارد.
- در مقایسه با مشاهده، نرخ پاسخ بالاتر است.

• معایب مصاحبه:

- برای حجم نمونه بالا، وقت گیر و پرهزینه است.
- در مقایسه با روش مشاهده، ثبت جزئیات وقایع ناقص تر است.
- طبقه بندی و تجزیه و تحلیل اطلاعات درهنگامی که سوالات باز هستند مشکل است.
- تورش مصاحبه گر و دخالت دادن نظرات شخصی وی می تواند مشکل ساز باشد.

پرسشنامه

- پرسشنامه شامل دسته ای از پرسش هاست که بر طبق اهداف خاصی تدوین گردیده و به صورت کتبی به افراد ارائه می شود و پاسخگو معمولاً بر اساس تشخیص خود، جواب ها را در آن می نویسد. بزرگ بودن حجم گروه یا جامعه مورد مطالعه یکی از دلایل مهم برای استفاده از پرسش نامه است؛ چون امکان مطالعه نمونه های بزرگ در روش مصاحبه وجود ندارد.
- بر اساس نحوه اجرای پرسش نامه و نیز نوع سوالات پرسشنامه، می توان آن را به دستجات متفاوتی تقسیم نمود.
- **طبقه بندی بر اساس ماهیت پرسشنامه:**
- **پرسشنامه باز:** در این نوع پرسشنامه با سوالات باز روبرو هستیم. در اینجا پاسخگو می تواند بدون محدودیت، هر پاسخی را که مد نظرش باشد در مورد آن پرسش بنویسد و یا در آن زمینه توضیح دهد.
- **پرسشنامه بسته:** پرسش های بسته در این نوع پرسشنامه ارائه می شود. برای هر پرسش، تعدادی گزینه و پاسخ انتخاب شده است که فرد پاسخ دهنده باید یکی از آنها را به عنوان پاسخ برگزیند.

طبقه بندی بر اساس نحوه اجرا:

- **پرسشنامه همراه با مصاحبه:** این نوع پرسشنامه همان مصاحبه انعطاف ناپذیر است که به صورت حضوری یا تلفنی پرسش ها از افراد پرسیده می شود و پرسشگر پاسخ ها را در پرسشنامه وارد می کند.
- **پرسشنامه خود ایفا:** پرسشنامه در اختیار فرد یا گروه قرار می گیرد و فرد به تنهایی و یا به صورت گروهی به پرسش ها پاسخ می دهد.
- **پرسشنامه پستی:** پرسشنامه برای افراد از طریق پست ارسال می شود و فرد پس از تکمیل آن را به آدرس محقق عودت می دهد.
- **پرسشنامه الکترونیک:** در این نوع از پرسشنامه محقق با استفاده از شبکه های اجتماعی، اینترنت و غیره، اقدام به ارسال پرسشنامه الکترونیک برای افراد می کند و افراد پاسخ ها را در همان پرسشنامه وارد و با پست الکترونیک و یا طرق مشابه به محقق باز می گردانند.

نکات مهم در طراحی پرسشنامه

- داشتن یک مقدمه رسا، جذاب و واضح در ابتدای پرسشنامه
- وجود پرسش های قابل فهم و خالی از ابهام
- خودداری از واژه ها و لغات نامانوس و نامفهوم
- خودداری از پرسش های طولانی، وقت گیر و دوپهلو به طوری که هر سوال فقط به یک موضوع اختصاص داشته باشد.
- طراحی پرسشنامه زیبا
- دوری از کلمات زشت و زننده
- محدود بودن پرسش های زمینه ای و گنجاندن این سوالات در ابتدای پرسشنامه
- استفاده از پرسش های باز و بسته به همراه هم
- قرار دادن تمام پاسخ های ممکن برای پرسش های بسته

مزایا و معایب پرسشنامه

- **مزایای پرسشنامه:**
- عدم نیاز به شخص مصاحبه کننده و بنابراین عدم تاثیرگذاری مصاحبه گر
- ساده و ارزان بودن
- سادگی طبقه بندی و تجزیه و تحلیل
- دقت بیشتر پاسخ ها به واسطه محرمانه ماندن افراد
- امکان انجام مطالعات بزرگ
- یکسان بودن شرایط در زمان تکمیل
- **معایب پرسشنامه:**
- عدم قابلیت استفاده برای بی سوادان
- درک نکردن مفهوم سوال
- امکان ارائه تصویر کاذب توسط فرد از خود
- کاهش نرخ پاسخ دهی در پرسشنامه پستی

خصوصیات یک پرسش

- قابلیت پاسخگویی: باید سوال طوی طرح شود که انتظار داشته باشیم پاسخگو جواب آنرا بداند.
- روشن و صریح بودن: سوال باید بدون ابهام باشد و تنها به یک مطلب اشاره کند.
- عدم ایجاد آزردهگی: به مسائل خصوصی افراد وارد نشود؛ مگر با اجازه قبلی خود آنها.
- منصفانه بودن: دلالت بر معنا و مفهوم خاصی ننماید و آزمودنی را به سمت پاسخ خاصی نکشاند.

روائی و پایائی

ابزاری که برای جمع آوری داده ها مورد استفاده قرار میگیرد در مرحله نخست باید از روایی (اعتبار/صحت) برخوردار باشد و در مرحله دوم باید پایایی (دقت/قابلیت اعتماد) داشته باشد.

روائی بدین معناست که روش یا ابزار به کار رفته تا چه حدی قادر است خصوصیت مورد نظر را به درستی اندازه گیری و هدف گیری کند.

• مثال: اگر بخواهیم شیوع کم وزنی هنگام تولد را در نوزادان یک زایشگاه بدانیم، لازم است همه نوزادان تولد یافته را وزن کنیم. برای این کار می بایست از ترازوی مخصوص توزین نوزاد و آن هم ترازوی استاندارد یا کالیبره استفاده شود. یا برای بررسی میزان افسردگی در بیماران باید از یک پرسشنامه استاندارد مثل پرسشنامه افسردگی بک یا همیلتون استفاده شود.

پایایی قابلیت تکرار پاسخ بر گرفته از روش اندازه گیری است. اگر روشی از پایایی برخوردار نباشد، داده های گردآوری شده تکرارپذیری پایینی دارند و درضمن، روایی (اعتبار) نیز نخواهند داشت.

• مثال: در مثال اول، باید دید با چند بار توزین کردن آیا وزن یک کودک را مشابه وزن قبلی نمایش می دهد یا خیر. در مثال دوم نیز بایستی به قابلیت تکرارپذیری پاسخ ها در زمانهای مختلف اشاره نمود.

با تشکر از حسن توجه شما